

İpek Yolu

Peter Frankopan

Pegasus Yayıncılık, Oxford, 2018, 799 Sayfa, ISBN: 978-605-299-317-0

Alper KANDEMİR*

İpek Yolu; klasik tarihi literatür de en çok kullanılan ve atıf yapılan ve kaynak gösterilen referans noktalarından biri olma olgusunun yanı sıra günümüzün yükselen gücü Çin Halk Cumhuriyeti'nin yeniden harekete geçirmek istediği devasa bir ekonomik ve politik atılımın şifresini teşkil etmesi bakımından incelenmeye değer bir algıdır. Oxford Üniversitesi Bizans Tarihi Araştırma Bölümü Başkanı Peter Frankopan ise kitabında okuyucularına bu konuda geniş bir vizyon sunuyor. Esere; İpek Yolu'nun oluşum sürecini anlatarak giriş yapan yazar bu kısımda Ayrıntılı olarak, Doğu ve Batı uygarlıkları arasında ki etkileşim üzerinde duruyor. Doğu ve Batı uygarlıkları arasında ki etkileşim üzerinde duruyor. Doğu ve Batı uygarlıklarının tanışıp, kaynaşmasında; Makedonyalı Büyük

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü, alper.kandemir@hotmail.com

İskender'in Asya'ya yaptığı askeri hareketler ve ele geçirdiği bölgelerdeki faaliyetlerinden örnekler veriliyor.

Makedonya'dan askeri hareketine başlayarak, Ön Asya'yı egemenliği altına alan, askeri seferlerini Hindakuş Dağları'na kadar devam ettiren, Büyük İskender'in; Doğu dünyasına Batı kültür normlarını götüren bir kahraman olarak çizilmesi ise yazarın " tarafgirliği " olarak değerlendirilebilir.

İpek Yolu'nun aktifleştiği zaman dilimi olarak M.Ö.119'da Han Hanedanlığı'nın Kansu Koridorunu ilhak etmesi olarak gösterilmesi tarihçilerin üzerinde mutabık kaldığı bir veridir. Han Hanedanlığı'nın " İpek Yolu " nu kullanarak yayılma " politikasının salt ekonomik olmadığını siyasi-askeri hedefleri içinde barındırdığını okumak aradan geçen asırlar ve gelişen teknolojiye rağmen baskın güçlerin devlet politikalarının bir değişim yaşamadığını göstermesi açısından ironik görülebilir.

İpek Yolu ağına ismini veren ham ipeklerin ticari bir meta olmasının yanında bazı yerlerde para yerine değiş-tokuşlarda kullanıldığını okumak ilginç bir anektot teşkil ediyor.

İpek Yolu'nun o günkü koşullarda şartlarda " küresel etkileşim " sağladığını savunan edip, Batı'da ise Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz çevresine hakim olma sürecini adım adım okuyucuya aktarıyor. Jul

Ceaser'in Galya Seferi ve imparatorluğun en geniş sınırlarına ulaştığı Trajan çağı detaylı olarak işleniyor. Akdeniz bölgesinin " süper güç " ü Roma İmparatorluğu'nun; bölge ticaretini kontrol altına alması ve Akdeniz'de Doğu'dan gelen ticaret objelerinden hangilerine ilgi duyulduğu ile ilgili satırlar verilen birçok ekonomik terimden dolayı iktisadi terimlere yabancı veya konuya vakıf olamayanları sıkacak bir aktarım minvalinde yürüyor.

Roma İmparatorluğu'nun topraklarının genişlemesine paralel olarak; Küçük Asya'da bir üsse ihtiyaç duyulması ve Boğaziçi kıyılarında bulunan eski Byzantion kentinde şehir inşa etmesiyle tarihin en önemli şehirlerinden birinin kuruluş aşamasını okuyoruz.

İpek Yolu'nda ki ekonomik dolaşımın aktarımını yapan muharrir akabinde ise bu güzergahda ki entelektüel ve teolojik dolaşımın ana hatları konusunda vurgulamalar yapıyor.

İlerleyen asırlarda; İpek Yolu güzergahında üç baskın güç olan; Çin, Sasani ve Roma İmparatorluklarının iç karışıklıkları, çalkantı süreçleri ve kaotik ortamlarının resmi çizildikten sonra bu kaos ortamının ticaret üzerinde ki negatif etkilerini çeşitli örnekler vererek açıklıyor.

Çin'de; Budizm, Sasanilerde ise; Mecusilik inançlarının var olduğu dönemde Roma İmparatorluğu'nun " Hristiyanlık " inancının yayıldığı dönemde yaşadığı çalkantılar analiz edildikten sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun kurucusu Büyük Konstantin'in bu dini potansiyel gücü ve birleştirici özelliğinden dolayı kabul ettiği ima ediliyor.

İpek Yolu'nu kontrol eden dönemin baskın güçlerinden; Roma ve Sasani İmparatorluklarının derinden etkilendikleri “ Kavimler Göçü “ üzerinde tespitler yapıldıktan sonra IV. YY'ın son çeyreğinde gerçekleşen bu olgunun günümüz Avrupası'nın demografik yapısını şekillendirdiği yorumu yapılıyor.

İpek Yolu'nun; rota ve güzergahı hakkında ki harita ve İpek Yolu güzergahında dinlerin yayılmaması\teolojik dolaşım konusundaki harita; kitabın görsel zenginliği konusunda delil teşkil ediyor.

İpek Yolu; rota ve güzergahındaki baskın güçlerin dinsel inançları arasındaki etkileşim süreci incelenirken tarihi tahlilin yanında teolojik analizlerde cesurca ortaya koyuluyor.

İpek Yolu güzergahında veba felaketi yaşanmasının ticari dolaşım üzerindeki etkileri örneklendirildikten sonra aynı asırda Arabistan'da zuhur eden “ İslamiyet “ dininin dönemin, politik, askeri, ticari dengelerin değişmesinde oynadığı stratejik rol masaya yatırılıyor.

Akabinde ise; Doğu Roma İmparatorluğu'nun kendi güneyindeki bu yayılmaya karşı gösterdiği reaksiyon, kuzeyden Doğu Roma'yı baskı altına alan Müslümanların Avrupa'da ise İspanya'yı ele geçirerek Fransa kapılarına dayandıktan sonra 732'de Puvatya Savaşı'nda durdurulmaları arasında geçen hadiseler aktarılıyor. Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak sloganıyla başlayan Haçlı Seferleri'nin asıl amacının askeri ve ekonomik olduğu bir tarihe yakışacak biçimde bir tarafsızlıkla ele alınıyor.

XII. YY'da ise İpek Yolu güzergahını derinden sarsacak olan Moğol İmparatorluğu'nun ortaya çıkış ve yayılış süreçleri anlatılıyor. Bu süreç içinde dönemin baskın güçlerinin reaksiyonları\tepkileri anlatılıyor.

Cengiz Han döneminde başlayan bu istila hareketlerinin ele geçirilen toprakları halkları için felaket olduğu aktarılmakla birlikte İpek Yolu güzergahında tek bir büyük gücün var olmasının ticari dolaşımı olumlu etkilediği belirtiliyor.

XV. YY 'ın sonlarında ise İpek Yolu rotasının büyük kısmının Müslümanların elinde olmasından dolayı alternatif yol arayan İberyalıların okyanuslara açılarak Keşifler Çağı'nı başlatması kaleme alınıyor. Bu keşiflerin on altı asır sonra İpek Yolu ticaretinin önemini azaltması olgusu üzerinde duruluyor.

Yeni Dünya'nın paylaşılma ve sömürülme aşamasını, Amerika'dan Avrupa'ya aktarılan gümüş ve altınlarla, Batı'nın ilk defa Doğu'ya bariz bir üstünlük kurduğu realitesi üzerinden yüklemelerde bulunuluyor.

XVII YY' da ise İberyalıların güç kaybetmesine paralel olarak Yeni Dünya-Avrupa arasındaki “ Gümüş Yolunun değerini yitirmesi, Britanya ve Hollanda'nın baskın güç olarak sivrilmeye başlamalarıyla, Hint alt kıtasının sömürülme başlanması olayları aktarılıyor.

XVIII. YY’ da; Dünya’nın en büyük gücü olan Büyük Britanya’nın ABD’de ki kolonilerini kaybetmesine rağmen Hindistan’da tutunma sürecinde uyguladığı politikaların aktarılması İngiliz siyasetinin ustalığına delalet ediyor.

İpek Yolu’nun güzergahların’dan olan Orta Asya’da ise XVIII. YY ve XIX. YY’da Çarlık Rusyası’nın emperyalist politikaları ve ilhakları anlatılırken, Britanya ve Çarlık Rusyası’nın Orta Asya’ da ki nüfuz mücadelelerine dair misaller veriliyor.

XIX. YY’ da ki Endüstri Devrimi’nden sonra aranan ham madde kaynaklarının bir çoğunun İpek Yolu rotasında bulunmasının bu bölgeleri yeniden “ cazibedar “ kılması olgusu üzerinden çıkarımlar yapılıyor.

“ Üzerinde güneş batmayan “ Büyük Britanya İmparatorluğu’nun Ortadoğu ve İran topraklarını kontrol edebilmek için Osmanlı Devleti, Çarlık Rusya’sı ve bölgesel güçler ile verdiği mücadele Emperyal güç olmanın ticaret yollarına hükmetmekten geçtiği konusunda mühim doneler veriyor.

Orta Doğu ve Orta Asya konusunda büyük güçler arasında verilen bu mücadelenin takip eden dönemde I ve II. Dünya Savaşları’na yol açtığı kaleme alınıyor.

II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin hedefinde tamamen bu coğrafyaya hakim olmanın yatma sebebinin “ enerji kaynakları üzerinde hakim olma “ ihtirasının günümüz de de büyük güçlerin temel politikaları olduğunu görmek mümkündür göndermesinde bulunuluyor.

II. Dünya Savaşı’nın bitmesinden sonra süper güçler; ABD ve SSCB arasında başlayan “ Soğuk Savaş “ döneminde tarafların Orta Doğu ve Orta Asya’yı bölüşmelerinden İpek Yolu coğrafyasının farklı etmenlerden dolayı bu gün bile önemini koruduğu çıkarımı yapılabilir.

SSCB’nin yıkılmasıyla tek süper güç olarak kalan ABD’nin I ve II. Körfez Savaşlarıyla bölgeyi kaosa sürüklemesini eleştiren yazar bu politikanın Ortadoğu’yu kaotik hale getirdiği olgusunu savunuyor.

İpek Yolu rotasında ki önemli devletlerden olan Çin’in bir toparlanma sürecine girdiğinin altı çizilerek Çin Halk Cumhuriyeti’nin bu tarihi kavrama atıfta bulunarak yaptığı dev iktisadi hamlelerden bahsediliyor.

Kitabın sonundaki görseller eserin yazarının okuyucuna verdiği önemi belirtir biçimde kaliteli ve titiz hazırlanmış olması göz doldurucu lakin yazarın iktisadi ilişkiler ağını aktarırken çok fazla ekonomik terim kullanmış olması kitabın yegane eksikliğidir denilebilir.